

TALLÓZÁS A DÉLIBÁB-ban, az első pesti magyar színházi ujságban

Tulajdonképpen a *Magyar Kultúra Kis Tükre*ben kellene megemlékeznünk *Rexa* Dezső érdekes cikkéről, amely *A Sajtóban* a *Surányi* Miklós kitünő szerkesztésében megjelenő folyóiratban látott napvilágot.

A téma, a régi magas irodalmi nivón álló magyar színházi lapok szinte kínálkoznak arra, hogy bővebben foglalkozzunk vele.

Rexa Dezső megemlékezik a Bécsből támogatott magyarországi német színészet sajtójának termékeiről, azután cikkét a következőképpen folytatja:

„Mint ahogy a magyar társulatok a németektől átvették az időnyről kiadott almanachokat, éppen úgy átvették itt-ott az ujságlapoknak azokat a formáit, amelyeket amazoknál láttak. Így keletkezett az első ilyen nyomdatermék Kassán.”

Csáky Tivadár gróf adta ki 1830-ban az első magyar színházi lapot. A lap címe: *Nemzeti Játékszini Tudósítás* volt.

„A második ilyen lap már Pesten, a *Nemzeti Színház* égisze alatt, illetve az igazgató, *Festetics Leó* gróf szerkesztésében jelenik meg.” „A hetilap fején az állt, hogy szerkeszti a nemes gróf, de valójában a szerkesztő *Jókai Mór* volt, aki mint főmunkatárs szerepelt a lapnál” — írja *Rexa* Dezső.

A szépirodalmi és divatlap címe *Déliabáb*. *Tolnai Festetics Leó* gróf adta ki és annak a kornak híres nyomdása, *Emich* Gusztáv nyomtatta. A *Déliabáb* nem élt sokáig. Első száma 1853 január 2-án jelent meg, az utolsó száma pedig 1854 április 1-én.

Jókai, aki akkoriban írta azokat a regényeit, amelyek az egész országot lázba hozták, népszerűségének tetőpontján, a *Déliabáb*ot is szeretne volna megmenteni. Saját pénzéből is hajlandó lett volna áldozni az első pesti színházi lapra, — amint *Festetics* grófhhoz intézett levelében írja.

A harmadik színházi lap *Kolozsvárt* látott napvilágot. Címe: *Kolozsvári Színházi Közlöny* volt és a kolozsvári színigazgató, *Havy Mihály* szerkesztette. Ez a lap is csak néhány hónapig élt.

KÜZDELMEK

A pesti *Nemzeti Színház* színlapjait akkoriban *Herz János* nyomdász készítette és ugyanabban az időben, amikor Magyarország egyetlen színházi lapja, a *Kolozsvári Színházi Közlöny* volt, tervezetet nyújtott be a *Nemzeti Színház* igazgatóságához, amelyben húsz pontban foglalta össze, milyen módon és milyen tartalommal szeretné megjelentetni a *Magyar Thaliát*, a *Nemzeti Színház* lapját. „Ugyanekkor azonban *Egressy Gábornak*, a színház legtekintélyesebb és legsúlyosabb értékű tagjának szintén volt ilyen lapszerkesztési terve.”

Ez volt az oka, hogy a *Nemzeti Színház* igazgatósága nem fogadta el *Herz* ajánlatát és így a *Magyar Thalia* soha meg nem jelent.

Egressy azonban megindította a *Magyar Színházi Lapot*, amely 53 számot ért meg. Ez volt az első magyar színházi ujság, amely nem a részvétlenség és a pártolás hiánya miatt szüntette be megjelenését.

„Szerkesztő visszavonulásának oka egyszerűen az, hogy erejét és idejét ilyenmő vállalatnak manapság tovább nem szentelheti” — írja *Egressy* a lap utolsó számában.

*Szerdahelyi Kálmán*nak sikerült, három esztendő múlva, megindítani az első ilyen színházi lapot, amely az eddigiéknél jóval hosszabb ideig, két esztendőig állott fenn. Ez a „*Színházi Látszó*” napilap volt, amely igen élénken szolgálta Pest és Buda magyar színészetét, 1864-ben szűnt meg, de még ugyanabban az esztendőben megjelent a folytatása *Látszó* címmel.

KAPRAZATOS NEVEK A DÉLIBÁB-BAN

Az első öt magyarországi színházi lap közül a legérdekesebb és legértékesebb, vitán felül, *Festetics Leó* gróf lapja, a *Déliabáb* volt.

A kor leghíresebb költőit és íróit szólaltatta meg hasábjain. Első számában *Arany János* írt alkalmi verset. A *Déliabáb*ban jelent meg először *Tompa Mihály* költeménye, *A madár fia*hoz. Állandó cikk- és novellaírói között olyan nevek szerepeltek, mint *Gyulai Pál*, *Lévay József*, *Egressy Gábor*, *Obernyik Károly*, *Szász Károly*, *Tóth Kálmán*, *Bérczy Károly*, és *Vas Gereben*. Folytatásokban közölte a lap *Andrássy Manó* gróf kelet-indiai utazásáról írt hosszabb cikkét, ezzel a címmel: *Látogatás a Mar-Serabathi Nazim-nál*.

A KULISSZAKON TÚL LEVŐ VILÁG

A *Nemzeti Színház* intendánsa *tolnai Festetics Leó* gróf *Nemzeti Színházi Ügyek* címmel állandó rovatot vezetett, amelyben nálunk először foglalkozott a színház kulisszákon túl levő világával is. Nemcsak a színházszekkel és a darabokkal kapcsolatos ügyeket tárgyalta, hanem a próbászobák, a ruhatár, szóval a színház belső gépezetének alkotórészeiről is megemlékezett. Véleménye, mint rovatában írja, a következő volt: „egy organumnak — melynek életerejét növelni akarjuk — belső gépezetét kell legelőbb ismerni. Kell tudnunk, hogy a színpad deszkái fölött nemcsak a költő szelleme és a művész ihlettsége lebeg, hanem egyúttal a szabók ollója és az ácsok fűrészei is. S a színpad alatt a sűgön kívül még sok ember lakik, akinek ott dolga van és az a becsületes színpalemelő, ki a magasban örködik és az a fekete-képzű gentleman, ki a lángok között él, fűtve a gázvilágítás kazánja alá, épp úgy befolyással van a Szín-

Shakespeare műveire, mint bármelyik művész, ki azokban szerepel."

Műbírálati Rovat-ban közölte a lap az előadásokról szóló kritikákat. Érdekes, hogy a kritikák alatt aláírás nem szerepel, a szerzőt csak egy-egy szigorúan, például kis háromszög jelezte.

A PLETYKAROVAT

A modern színházi revűk pletykarovatát a *Tarka Képek* helyettesítette a régi *Délibábn*. A *Tarka Képek*ben szereplő apró esetek közül a *Fordított Fordítás*-t érdemes megemlíteni, amely a színház táján akkor divatos vegyes magyar-német beszélgetést a következőképpen figurázta ki:

Egy színész a szállodában, a szomszédban lakó hölgyekhez fordul segítségért:

„Liebe Nachbardamen! Bitte ein Brenholz (kérek gyufát) komme aus dem Farbenhaus (a színházból jövök), bin schlimm geworden (rosszul lettem) die Kälte wird mich finden (a hideg fog lelni), ich will eine welt anzünden (világot akarok gyujtani) und hab kein Brenholz dazu (s nincsen gyufám) und auch die Lampe ist ausgeschlafen) s a lámpa is kialudt)."

Ilyen és ehhez hasonló tréfák élénkítették a lapot. A mai kabaréhumor Hacsek és Sajó vicceinek Hugli ofíczinája volt az elődje.

Stuczli és Hugli párbeszédes formában tréfáltak a színház előadásairól és apró megjegyzéseket fűztek a napi eseményekhez. Ha egy darab nem aratott sikert, azt például ilyen formában közölte Hugli ofíczinája a közönséggel.

„Stuczli: Ma egy kalap leesett a karzatról.

Hugli: Nem esett! — Bukott! — Tanuld meg Stuczli azt az egyet, hogy ami a színháznál esik, az bukik".

A *Tarka Képek* tréfás „titkos utasításokat" is közölt színházi újságírók, kritikusok és dramaturgok számára, amelyek közül egyiket-másikat még ma is érdeme volna megszívlelni.

IRODALOM

A *Délibáb* szépirodalmi részének komoly értékét Jókai Mór és egy-két nagynevű író társának munkái képviselték. Petki Farkas leányai — Jókai elbeszélése — folytatásokban jelent meg a *Délibábn*. Jókai még családi nevével írta alá magát: ásvai Jókay Móricz.

Amit a mai színházi lapok is alighanem itt tanultak, még színdarabot is közölt Fesztetits Leó gróf lapja. Czakó Zsigmond drámai történetrajzát öt felvonásban, *Szent László és kora* címmel, folytatásokban hozta.

A régi *Délibáb* egyik legérdekesebb cikke *Hamletről* szól, de nem Shakespeare darabjáról, hanem a történelmi Hamlet históriájáról, ahogy azt Saxo Grammaticus megírta. A cikk írója így fejezi be mondanivalóját:

„... az újabbkori drámakészítő hivatalok nem hiszem, hogy igen csinos vaudevillet ne tudnának készíteni Hamlet és Hormetruda történetéből, s nem utolsó ötlet volna ily című darabbal lepni meg a közönséget: Hamlet mint okos ember, vigjáték, tánczokkal és énekkel."

Ha valaki a régi színházi lapok és köztük az első *Délibáb* egyetlen évfolyamát lapozgatja, könnyen meggyőződhetik arról, hogy az első magyar színházi újságok, komoly tartalmuk értékével minden bizonnyal felülmúlták a maiakat.